

Descoperiri arheologice în aşezarea antică de la Gura Canliei (jud. Constanţa)

M. IRIMIA

În anul 1981 au continuat ¹ săpăturile în aşezarea antică de la Gura Canliei, situată la aproximativ 2,5 km în aval de cetatea bizantină de la Păcuiul lui Soare. Din cauza timpului limitat avut la dispoziţie, săpăturile au fost concentrate numai în secţiunea S⁴, începută în anul 1980. Cu acel prilej au fost cercetate complexele feudal-timpurii, parţial şi cele romane ², astfel că în anul 1981 au putut fi investigate mai ales locuirile corespunzătoare epocilor romană (parţial), Latène şi Hallstatt.

EPOCA ROMANĂ

După cum au arătat-o săpăturile anterioare, stratul de cultură roman şi romano-bizantin de la Gura Canliei este relativ bogat, cu toate că, din cauza complexelor feudale timpurii care îl suprapun, în interiorul lui nu s-au putut determina întotdeauna cu suficientă claritate nivelurile de locuire existente.

În careul 6 al secţiunii S₄, la adâncimea de 1,60—1,80 m au fost surprinse încă de anul trecut două rânduri aproximativ paralele de pietre nefasonate, situate între ele la o distanţă de circa 0,25—0,30 cm, orientate nord-sud, care par să reprezinte un canal (pluvial?) deranjat mult de nivelele posterioare. În vecinătatea sa, spre est, în carourile 7—8 la adâncimea de 1,50—1,70 m a fost cercetată o arsură intensă, de epocă romană, şi care aparţinea unei locuinţe, distrusă poate într-un incendiu accidental. În unele porţiuni grosimea arsurii atingea 25—30 cm. Stratul roman de cultură a fost de asemenea surprins şi în carourile 9—10, fără să fi apărut însă complexe caracteristice de locuire.

Materialul arheologic de epocă romană şi romană-tirzie este relativ distrus. Întâlnim fragmente de căniţe cu pastă fină, şi angobă roşie cărămizie, sau de căni cu pastă alburie-cenuşie,

caolinată, relativ aspră, ornamentate cu caneluri orizontale (fig. 1/11, 14). S-au descoperit de asemenea, fragmente de străchini şi castroane cu buza trasă, de cele mai multe ori în interior, pasta cărămizie-gălbuiie fină, acoperite cu angosă gălbuiie, roşie ori roşie-maronie (fig. 1/3—5,12). Nu lipsesc nici torţile late de oale, prevăzute cu câte două sau trei caneluri adânci, longitudinale, confecţionate din argilă roşie-cărămizie sau bej-gălbuiie, cu angobă roşie ori maronie (fig. 1/8—10). Acestea aparţin unui tip de vas cunoscut şi din săpăturile anterioare, datat în secolele III—IV ³. Şi în această campanie s-au descoperit mai multe fragmente de amfore, precum şi un fragment ceramic de tip sarmatic (fig. 1/6).

Epocii romane timpurii îi putem atribui de asemenea un picior cilindric de fructieră carpică (?), cenuşie, relativ scund, cu baza lată, discoidală, şi cupa larg deschisă (fig. 2/11), descoperit în caroul 7, la adâncimea de 1,80 m. Fructierele cu piciorul oarecum asemănător, sînt relativ frecvente în lumea carpică ⁴.

În caroul 5 al secţiunii a fost descoperit un opaiţ (fig. 1/1) cu discul plat, adîncit, mărginit de o nervură circulară, în relief, care se desface în dreptul ciocului, formînd un canal lung. Pe bordură prezintă trei rudimente de apucători, transformate în butoni mici, ornamentali. Discul spart. Argilă cărămizie, acoperită cu vopsea roşie deschisă, cu urme brune spre cioc, datorate arderii secundare. Pe fundul adîncit, mărginit de două incizii circulare, concentrice, se află imprimată în relief şi ştampila CASSI. Dimensiuni: lungimea 8,5 cm; înălţimea 2,5 cm; diametrul discului 6,5 cm. Inv. 31670. După cum s-a mai arătat ⁵, opaiţele cu ştampila amintită au o provenienţă nord-italică şi sînt cunoscute în aproape toate provinciile apusene ale imperiului, în prima jumătate a secolului II. În răsărit le întîlnim atît în

³ M. Irimia, *Pontica*, 14, 1981, fig. 24/6—8, 11, 13.

⁴ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, Bucureşti, 1971, p. 76—78 şi pl. 99/1—3 (Poiana Dulceşti); 101/4—6 (Pădureni, Poiana Dulceşti); 103/1,3 (Poiana Dulceşti).

⁵ S. Loeschcke, *Lampen aus Vindonissa. Ein Beitrag von Vindonissa und des antiken Beleuchtungswesens*, Zürich, 1919, p. 296 (108); tipul X; D. Iványi, *Die pannonischen Lampen. Eine typologisch chronologische Übersicht*, DissPann, seia 2, 2, 1935, tipul XVII; E. Buchi, *Lucerne del Museo di Aquileia*, 1976, p. 19 şi 21.

¹ Aşezarea este relativ cunoscută, deoarece în diferite rânduri mai mulţi specialiştii au semnalat materiale arheologice recoltate prin cercetări de suprafaţă. Pentru descoperirile anterioare vezi: SCIV, 13, 1962, 1, p. 141—145; P. Diaconu, N. Anghelescu, *RevMuz*, 5, 1968, 4, p. 344—351; N. Conovici, Crişan, Muşeteanu, SCIVA, 26, 1975, 4, p. 546—547; M. Irimia, *Pontica*, 13, 1980, p. 81—84; idem, *Materiale Braşov*, 1981; idem, *Pontica*, 14, 1981.

² Cf. *Materiale Braşov*, 1981.

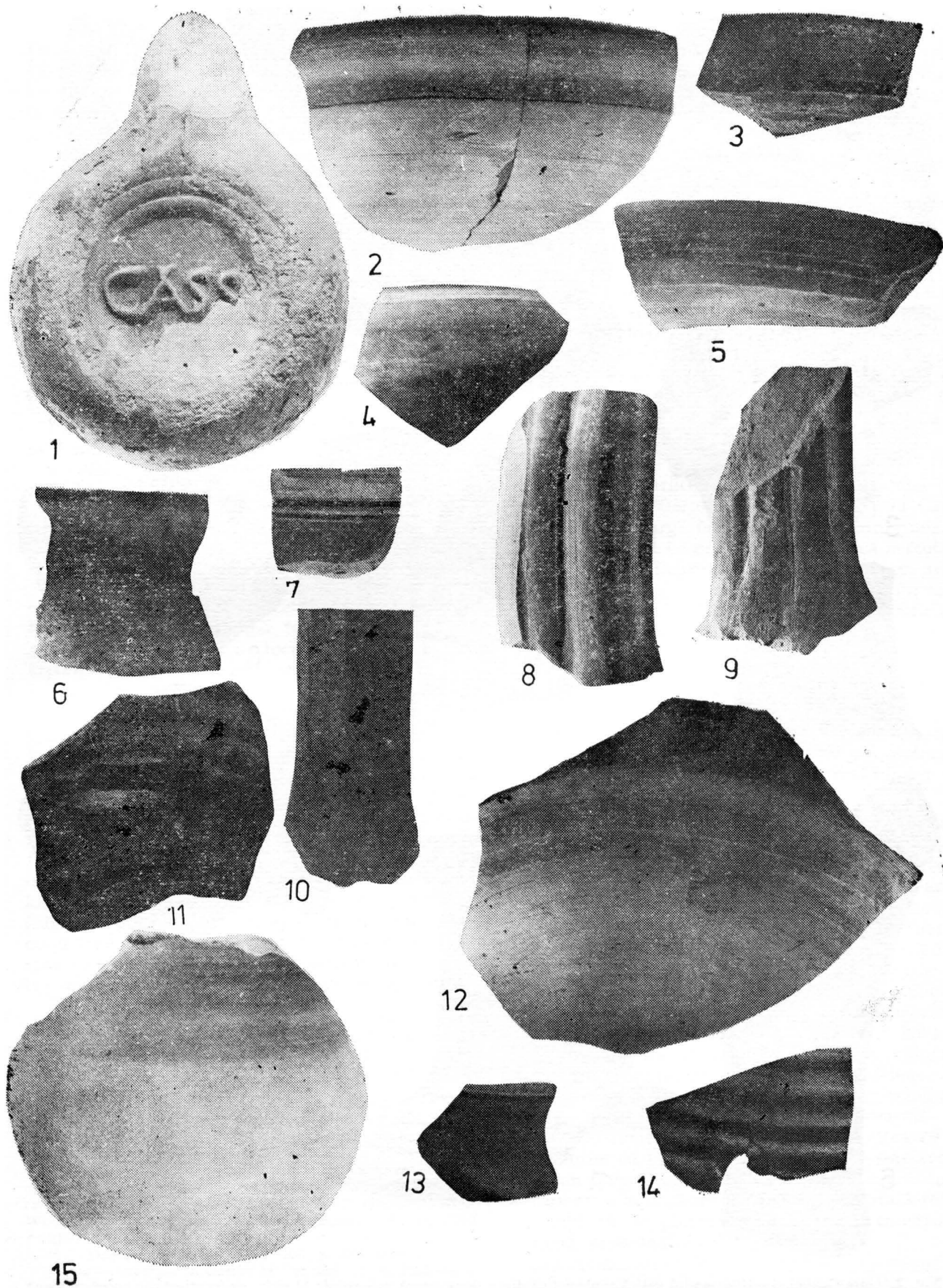

Fig. 1. Gura Canliei. Ceramică romană și romano-bizantină.

Abb. 1. Gura Canliei. Römische und römisch-byzantinische Keramik.

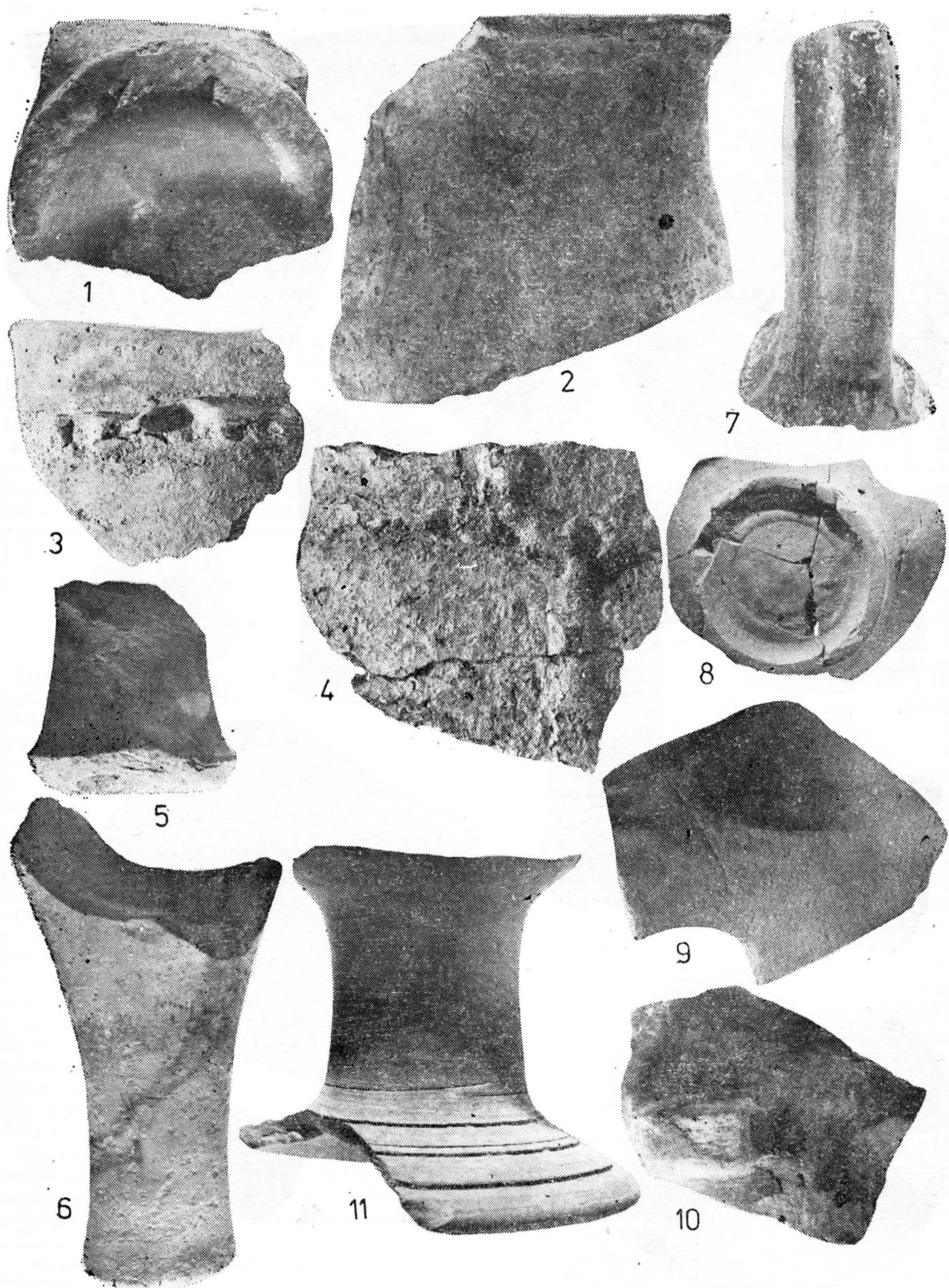

Fig. 2. Gura Canliei. 1—10 ceramică getică și elenistică din a doua epocă a fierului; 11 picior de fructieră din epocă romană.

Abb. 2. Gura Canliei. 1—10 getische und hellenistische Keramik aus der zweiten Epoche des Eisens; 11 Fuss eines Fruchtgefässes aus der römischen Epoche.

Dacia⁶ cît și în Moesia Inferior — la Tomis⁷, Dinogetia⁸ și Durostorum⁹. În această ultimă localitate s-au descoperit 18 exemplare¹⁰. De altfel, la Durostorum sau în apropierea sa¹¹ au apărut în diferite rinduri și alte materiale care ilustrează existența unor relații comerciale strînse cu lumea italică. Prin urmare, descoperirea opaițului amintit la Gura Canlici, doar la circa 20 km în aval de Durostorum, nu poate să surprindă.

În careul 10 al secțiunii S₄, la adîncimea de 0,93 m s-a descoperit o cană fragmentară (fig. 1/15), cu corpul aproape globular, ceva mai ascuțit la partea superioară și fundul plat. Lipsesc gîtul și toarta vasului. Pasta maronie, aspră, cu puțină mică în compoziție. Dimensiuni: înălțimea 11,5 cm; diametrul maxim 12,5 cm. Inv. 31671. Exemplarul pare să aparțină unui tip ceramic specific secolului VI.

Perioada corespunzătoare secolelor V—VI este ilustrată și de fragmente de amfore așa-numite „cu coaste” sau cu striuri orizontale, dese, ușor ondulate, precum și de fragmente de oale, străchini și farfurii (fig. 1/2).

A DOUA EPOCĂ A FIERULUI

Acestea îi aparțin un bordei și cîteva gropi cu materiale caracteristice, cercetate în anii trecuți¹². În secțiunea amintită n-a fost cercetat în anul 1981 nici un complex de locuire care ar putea fi atribuit, eventual, acestui epoci.

Precizăm doar că aici nivelul corespunzător celei de a doua epoci a fierului pare să se afle la o adîncime ceva mai mare față de cele din secțiunile S₁—S₃, situație datorată și pantei terenului, mai accentuată spre S₄. În caroul nr. 9, la adîncimea de 2 m s-au descoperit resturile unei vetre aparținînd acestei epoci. În carourile 7—8, între adîncimile de 1,80—2 m s-au descoperit mai multe fragmente de vase getice lucrate cu mîna (de tip clopot ori sac), precum și fragmente de castroane lucrate la roată. Între acestea remarcăm un fragment de vas bitronconic de mari dimensiuni cu umerii lini și buza evazată, îngroșată puțin spre exterior (fig. 2/2), un fragment de vas de tip clopot prevăzut sub buză cu o apucătoare

masivă, sub formă de potcoavă (fig. 2/1) și un altul cu o apucătoare plată, dreptunghiulară (fig. 2/10). Reținem de asemenea, un fragment de vas-sac ornamentat cu un briu orizontal, alveolat, din care pornesc în direcții opuse alte două briuri asemănătoare (fig. 2/4). Materialele ceramice amintite se datează în secolele V—IV î.e.n.

În această secțiune au apărut și fragmente de căni ori cești cenușii lucrate la roată (fig. 2/7,8), precum și de amfore elenistice (fig. 2/5, 6, 9).

În zona așezării apăruseră anterior două ștampile de amfore rhodiene din secolul III (?) î.e.n.¹³ și o alta sinopeeană, corespunzătoare grupei a VI-a cronologice (120—70 î.e.n., după Grakov¹⁴). Amintim de asemenea descoperirea în bordeiul cercetat în anii trecuți a unei căni cenușii și a unui *Kantharos* elenistic din secolul I î.e.n. sau de la începutul celui următor. Săpăturile recente au scos la iveală alte fragmente de amfore rhodiene care aparțin, probabil, tot unei perioade relativ tîrzii.

Materialul arheologic corespunzător celei de a doua epoci a fierului descoperit la Gura Canliei se datează, larg, într-un interval corespunzător secolelor V—I î.e.n. Nu este exclus ca cercetările arheologice viitoare să surprindă complexe arheologice mai bogate, care să ne ofere date numeroase, precum și posibilitatea unor delimitări stratigrafice și cronologice stricte.

AȘEZAREA HALLSTATTIANĂ

Acestea îi aparțin cîteva dintre complexele de locuire cercetate parțial în anii trecuți, precum și mai multe gropi cu pereții verticali și fundul ușor albiat sau în formă de clopot.

În anul 1981, în carourile 5—6 ale secțiunii S₄, la adîncimea de 2,05—2,10 m a fost descoperit un grup aproximativ compact de pietre, cu lungimea de circa 2,20 și lățimea de 1,75 m; acesta continua spre sud în malul secțiunii. Grupul de pietre amintit, cercetat parțial, pare să aparțină unei locuințe, străpunsă și deranjată de o groapă feudală-timpurie. În unele porțiuni, pietrele sînt dispuse pe mai multe rinduri, pînă la adîncimea de 2,25—2,40 m. Stratul arheologic conținea foarte multe oase mari de animale (mai ales de bovine), uneori cu urme atestînd un început de prelucrare, precum și fragmente ceramice hallstattiene. Spre vest, „locuința” amintită — poate semiîngropată? — prezenta spre margine o „treaptă” lată de aproximativ 60 cm. și înaltă de circa 20 cm. Amintim că în campaniile anterioare s-a cercetat și un important complex hallstattian (ritual?) care avea la bază de asemenea o suprafață relativ compactă de pietre, peste care s-a construit o vatră ornamentală¹⁵.

⁶ N. Gostar, ArchMold, 1, 1977, p. 158—159, 178 și nr. 39—68; Dorin Alicu, Dacia, N.S., 20, 1976, p. 208, nr. 9—12.

⁷ G. Severeanu, București. Revista Muzeului și a Pinacotecii Municipiului București, 1—2, 1936, p. 39—87, nr. 46, fig. 42.

⁸ Gh. Ștefan, SCIV, 9, 1958, 1, p. 61—69, fig. 6; un opaiț s-a găsit cu o monedă de la Antoninus Pius, iar altul, cu aceeași ștampilă, a fost descoperit în cel mai vechi nivel de locuire, datat în secolul II.

⁹ I. Micu, AnD, 19, 1938, 3, p. 81; M. Čičikova, în *Actes du IXe Congrès International d'études sur les frontières romaines, Mamaia, 6—13 septembre, 1972*, București-Köln-Wien, 1974; C. Mușețeanu, V. Culică, Dacia, N.S., 24, 1980, p. 289.

¹⁰ C. Mușețeanu, V. Culică, *op. cit.*, p. 283, tabelul 1.

¹¹ Ca de exemplu la Ostrov și Dervent: cf. A. Rădulescu, Dacia, N.S., 7, 1968, p. 535—551; M. Bucovăla, Pontica, 5, 1972, p. 117—136.

¹² M. Irîmia, Pontica, 13, 1980, p. 81—84; idem, Materiale Brașov, 1981.

¹³ N. Conovici, Crișan Mușețeanu, SCIVA, 26, 1975, 4, p. 546—547.

¹⁴ M. Irîmia, Pontica, 13, 1980, p. 84.

¹⁵ Idem, Pontica, 14, 1981.

Ceramica hallstattiană descoperită în anul 1981 este foarte fragmentară, întâlnindu-se doar un singur exemplar aproape întreg.

În cadrul ceramicii lustruite remarcăm fragmentele de vase cu *corpul bombat*, cu gîtul larg, buza evazată și marginea rotunjită. Cele mai multe exemplare au suprafață exterioară neagră, lustruită, iar cea interioară cenușie, cenușie-gălbui sau roșcată-cărămizie (fig. 3/6—7, 12, 14—15). Altele au suprafață exterioară cenușie sau cenușie-gălbui, de asemenea lustruită (fig. 3/2, 8—10, 13). Remarcăm un fragment de vas cu suprafață exterioară complet neagră, lustruită, ornamentată cu caneluri verticale largi, superficiale (fig. 3/11).

Fragmentele de castroane au buza trasă spre interior, în general neornamentată. Unele sînt prevăzute, totuși, pe marginea exterioară a buzei, cu caneluri largi, oblice, superficiale (fig. 3/16), iar altele citeva au marginea buzii crestată.

Fragmentele de *căni* și *cești* indică existența unor exemplare de dimensiuni diferite, cu corpul bombat, gîtul cilindric, profilul arcuit spre exterior și umărul uneori carenat. În careul 8, la adîncimea de 2,48 m, într-o groapă de mici dimensiuni a fost descoperită o ceașcă bitronconică, bombată, cu buza foarte puțin evazată și fundul rotunjit. Toarta lată, ruptă în prezent, pare să fi fost suprainălțată. Pasta neagră-cenușie, relativ aspră, dar bine lustruită pe ambele suprafețe (fig. 3/3). Dimensiuni înălțimea 6,5 cm; diametrul maxim 10,2 cm; diametrul gurii 9,1 cm. Inv. 31669. Reținem, de asemenea, o toartă fragmentară, lată, neagră, lustruită, ornamentată cu caneluri longitudinale (fig. 3/4).

O formă ceramică frecventă este *vasul-borcan* de dimensiuni variate, cu suprafața netezită sumar, de culoare gălbui sau cenușie-gălbui. Decorul acestei grupe este realizat uneori de briuri alveolate orizontale, situate mai ales la o mică distanță sub buză. Pasta categoriei ceramice amintite conține multe cioburi pisate și nisip grosier.

În ceea ce privește încadrarea culturală a descoperirii hallstattiene de la Gura Canliei, în stadiul actual al cercetărilor putem preciza doar că cea mai mare parte a materialului ceramic este asemănător celui întâlnit în orizontul cultural Babadag III din stațiunea eponimă și din alte așezări¹⁶. Materialul arheologic de la Gura Canliei se aseamănă, parțial, celui descoperit la Rasova-Malul Roșu¹⁷. În comparație cu acesta din urmă lipsesc totuși unele forme relativ obișnuite, cum ar fi ceștile oblice sau verticale, străchinile cu buza fațetată etc. Nu am întâlnit pînă în prezent nici vase cu corpul bombat ornamentate pe gît cu caneluri largi, orizontale, ori străchini și castroane ornamentate în interior cu caneluri dispuse concentric sau radial, de tipul unora dintre exemplarele de la Rasova.

Elementele menționate deosebesc întrucîtva ceramica hallstattiană de la Gura Canliei de cea

de tip Babadag III din stațiunea eponimă, sau de cea de la Rasova. Cu toate acestea, cele mai multe forme de vase, precum și tehnica lor de execuție — la exterior cu luciu metalic, negru, negru-cenușiu sau gălbui — ne determină să considerăm ceramica amintită ca aparținînd tot orizontului cultural Babadag III.

Ținînd seama de cronologia generală a acestei culturi, cît și de cea a diferitelor descoperiri care i-au fost atribuite, considerăm că așezarea de la Gura Canliei, datează, eventual, dintr-o etapă ceva mai tîrzie, probabil finală, a orizontului cultural Babadag III.

Cercetările efectuate pînă în prezent la Gura Canliei au scos la iveală materiale importante corespunzătoare mai multor epoci istorice. Continuarea investigațiilor atît în zona sondată, cît și pe latura de nord-nord est a pîriului, va oferi date arheologice mai bogate în legătură cu unele aspecte ale perioadelor istorice amintite.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE IN DER ANTIKEN ANSIEDLUNG VON GURA CANLIEI (BEZIRK CONSTANȚA)

ZUSAMMENFASSUNG

Der Verfasser schildert die Ergebnisse der im Jahre 1981 unternommenen Ausgrabungen von Gura Canliei. Dank der beschränkten Zeit konzentrierten sich die Ausgrabungsarbeiten nur im Schnitt S₄, der 1980 begonnen wurde. Es wurden besonders die Siedlungen untersucht, die der römischen —, der Latène- und Hallstatt-Epoche entsprechen.

Römische Epoche. Zu bemerken sind zwei ungefähr parallele Reihen unbearbeiteter Steine, die wahrscheinlich einen Kanal darstellen. In der Nähe befindet sich eine nachdrückliche Brandfläche, die einer Wohnung angehört. Das aufgefundene archäologische Material römischer und spätrömischer Zeit ist relativ verschieden. Zu erwähnen sind: ein gestempeltes Öllämpchen aus dem 2. Jh., der zylindrische Fuss eines karpischen Obstgefäßes (?), wie auch eine fragmentäre Kanne aus dem 6. Jh.

Die zweite Epoche des Eisens. Zu dieser Epoche gehören eine Hütte und mehrere Gruben mit charakteristischen Materialien, die in den vorigen Jahren erforscht wurden. Im Jahre 1981 kamen nur Überreste einer Hütte zum Vorschein. Das keramische Material kennzeichnet sich durch handgearbeitete getische Fragmente (Typ Glocke oder Sack), am Töpferrad verfertigte Schüssel-, Kannchen- und Schalenfragmente, wie auch Fragmente hellenistischer Amphoren.

Die Hallstatt-Ansiedlung. Dieser Epoche gehören einige von den vorher teilweiseer forschten Wohnkomplexen, wie auch einige Gruben mit senkrechten Wänden und den Boden in Form einer Mulde oder einer Glocke an.

Im Jahre 1981 wurde eine ziemlich kompakte Steingruppe aufgefunden, wahrscheinlich von einer Wohnung, die von einer frühfeudalen Grube durchdrungen und zerstört wurde. Die archäologische Schicht enthielt sehr viele Menschen- und Tierknochen, keramische Hallstattfragmente. Die Keramik ist fragmentär erhalten. Im Rahmen dieser sind zu erwähnen: Fragmente von bäuchigen Gefäßen, Schüssel-, Kannen- und Schalenfragmente mit schwarz lackierter äusseren Oberfläche. Vorhanden sind auch die grauen und gelblichen Exemplare. Das keramische Material gehört dem Babadag III- Typ an. Einigermassen unterscheidet es sich von demjenigen aus der Ansiedlung von Rasova-Malu Roșu, und zwar durch das Fehlen einiger Gefäße und mancher Verzierungs-elemente.

Im heutigen Forschungsstadium kann man annehmen, dass die Hallstattansiedlung von Gura Canliei der Endetappe des Kulturhorizontes Babadag III angehört.

¹⁶ S. Morintz, Dacia, N.S., 8, 1964, p. 101—118.

¹⁷ M. Irimia, Pontica, 7, 1974, p. 87—126.

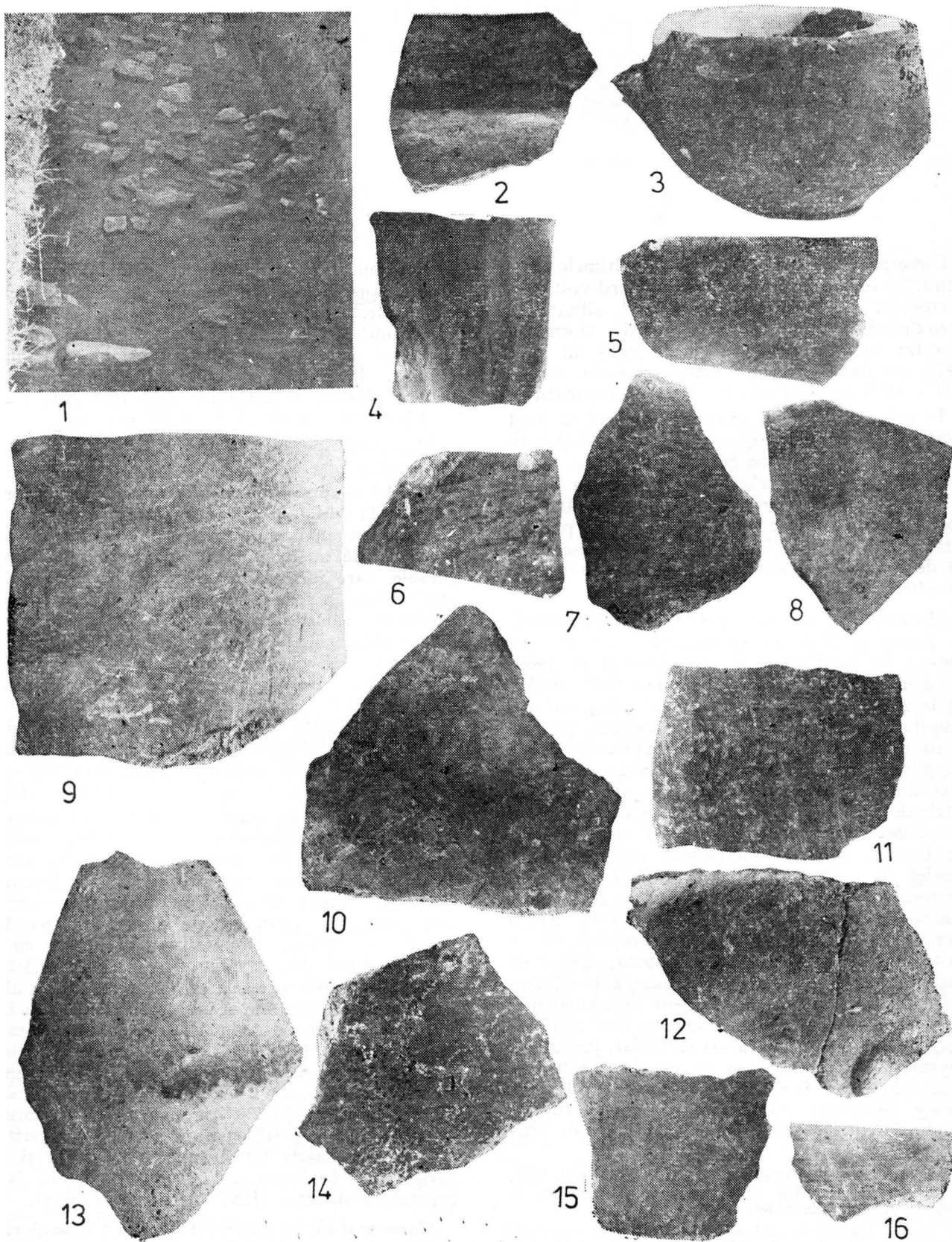

Fig. 3. Gura Canliei. 1 secțiunea S_4 (vedere parțială); 2–16 ceramică hallstattiană.

Abb. 3. Gura Canliei. 1 Sektion S_4 (Teilansicht); 2–6 hallstattische Keramik.